

วรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์ (Grey Literature) ในยุคเทคโนโลยี

Grey Literature in Open Access Era

สุภาสิณี วิเชียร¹

Supasinee Wichien

บทคัดย่อ

Grey literature คือ เอกสารที่พิมพ์เผยแพร่ในวงจำกัด หรือเอกสารที่ไม่ได้พิมพ์เผยแพร่ จัดทำโดยหน่วยงานภาครัฐหรือกลุ่มวิจัยทางวิทยาศาสตร์ สถาบันการศึกษา องค์กรธุรกิจและอุตสาหกรรม ซึ่งปัจจุบันมีทั้งในลักษณะที่เป็นสิ่งพิมพ์และไม่ใช้สิ่งพิมพ์ เอกสารเหล่านี้เป็นเอกสารที่ค่อนข้างหาได้ยากหรือไม่สามารถเข้าถึงได้โดยทั่วไป ทำให้เกิดปัญหาในการเข้าถึงเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในวงวิชาการต่างๆ ที่เป็นสารสนเทศจากแหล่งปฐมภูมิที่มีความน่าเชื่อถือ แต่ปัจจุบันความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศส่งผลให้เอกสารเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลง ตั้งแต่กระบวนการผลิตไปจนถึงการเผยแพร่ ทำให้สามารถเข้าถึงได้โดยเสรี (Open access) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เกิดการพัฒนาเครื่องมือหรือกลไกในการจัดการสารสนเทศเพื่อให้สารสนเทศได้ใช้ประโยชน์สูงสุด โดยมีเทคโนโลยีสารสนเทศสนับสนุน ปัจจุบันเครื่องมือที่ได้รับความนิยมในการนำมาจัดการเอกสารที่พิมพ์เผยแพร่ในวงจำกัดคือ คลังความรู้ดิจิทัล (Digital repositories) ซึ่งเป็น

¹ อาจารย์สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ : Lecturer, Library and Information Sciences Program, Humanities and Social Sciences, Surindra Rajabhat University

แนวทางที่ได้รับความสนใจในการนำมาพัฒนาระบบการจัดการวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์ของหน่วยงาน ซึ่งมีประโยชน์ต่อการศึกษาและวิจัย

Abstract

Grey literature is documents that have been published in limited areas or have not been published prepared by government agencies, scientific research, educational institutes, business, and industry agencies. In the present times, these rare documents both published and non-published can't easily be accessible, although they are considered the most reliable information. The problem of accessibility becomes a crucial drawback that limits their uses in academics. However, information technology advancement fortunately modifies the whole process since manufacturing to publication, which makes it freely and easily accessible, thus leading to the tool development for information management in order to maximize their benefits today, digital repositories become the favorable tools used to manage documents published in limited areas. This is an important way to develop a management system of non-published literature which is useful for education and research.

คำสำคัญ: วรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์เผยแพร่ สารสนเทศแบบเสรี

Keywords: Grey Literature, Open Access

บทนำ

วรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์ (Grey literature) เป็นเอกสารที่ไม่มีแบบแผนที่ชัดเจนมีลักษณะชั่วคราว และมีอายุการใช้งานไม่ยาวนาน ซึ่งอาจได้แก่ รายงานต่าง ๆ เช่น รายงานฉบับร่าง รายงานความก้าวหน้า รายงานทางเทคนิค รายงานสถิติ รายงานบันทึกข้อตกลง รายงานการวิจัยทางการตลาด เป็นต้น รวมถึงวิทยานิพนธ์ รายงานการประชุม เอกสารระบุคุณสมบัติทางเทคนิค และมาตรฐาน non-commercial translations บรรณานุกรม เอกสารเชิงเทคนิคและเชิงพาณิชย์ เอกสารสำนักงานอื่นๆ ที่ไม่ได้จัดพิมพ์

เพื่อหวังผลกำไร (Alberani, Pietrangeli, & Mazza, 1990) ซึ่งเอกสารเหล่านี้ซึ่งค่อนข้างหายาก เข้าถึงยาก แต่เป็นเอกสารที่ให้สารสนเทศที่มีคุณภาพ น่าเชื่อถือ สามารถนำไปอ้างอิงได้ดี เมื่อมาถึงยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ เว็บไซต์เป็นช่องทางหนึ่งที่มีความสำคัญในการติดต่อสื่อสาร ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่สารสนเทศของหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งเอกสารเหล่านี้ได้รับการเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ของหน่วยงาน จึงสามารถสืบค้น เข้าถึงและนำมาใช้ประโยชน์ได้ง่ายขึ้น การเพิ่มขึ้นของวรรณกรรมเหล่านี้ในรูปแบบดิจิทัล (Digital grey literature) จึงเป็นความท้าทายของนักสารสนเทศในการแสวงหากลยุทธ์และวิธีการจัดการให้เป็นระบบ มีมาตรฐาน และมีความยั่งยืน เพื่อความมีประสิทธิภาพของการเข้าถึงและได้ใช้ประโยชน์สารสนเทศที่มีคุณภาพจากแหล่งปฐมภูมิโดยตรงเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนสำหรับการใช้ประโยชน์ของวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์บทความนี้ขอเสนอสาระเกี่ยวกับความหมาย ประเภท ผลกระทบของไอทีต่อวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์ รวมทั้งวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์ในรูปแบบดิจิทัล

ความหมายของวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์

ในการประชุม “Third International Conference on Grey Literature : Perspective on the Design and Transfer of Scientific and Technical Information” ในปี 1997 ที่กรุงลักเซมเบิร์กได้กำหนดนิยามของวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์ ไว้ว่าเป็นวรรณกรรมที่ได้รับการจัดทำจากหน่วยงานรัฐบาล สถาบันอุดมศึกษา องค์กรภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม ทั้งในรูปแบบสิ่งพิมพ์และอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับสำนักพิมพ์เชิงพาณิชย์ (Farace and Schöpfel, 2010) นอกจากนี้ คณะทำงานด้านวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์ ในอเมริกา (U.S. Interagency Grey Literature Working Group) ได้ประชุมการจัดทำแผนการดำเนินงานวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์ (Grey literature functional plan) และกำหนดคำนิยามไว้ว่า “วรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์เป็นวัสดุที่มีลักษณะเปิดเผยที่ได้จากภายในและภายนอกหน่วยงาน และโดยปกติมักหาได้จากช่องทางพิเศษซึ่งอาจไม่ใช่ช่องทางปกติของการตีพิมพ์ การแจกจ่ายเผยแพร่ การควบคุมบรรณานุกรม หรือไม่ได้จัดทำโดยผ่านตัวแทนจำหน่ายหนังสือหรือตัวแทนการบอกรับ” (Farace and Schöpfel, 2010) ในขณะที่ Tillett and Newbold (2006) กล่าวว่าการอธิบายลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์อาจทำให้เกิดความเข้าใจชัดเจนกว่าการให้คำนิยาม ดังนี้

1. ไม่ได้ผลิตขึ้นเพื่อเป็น Commercial publication แต่เดิมการผลิตวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์นั้นไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อธุรกิจ การจัดหาส่วนใหญ่จะได้มาจากหน่วยงานภาครัฐบาล มหาวิทยาลัย และหน่วยงานทางด้านวิจัย ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้จะผลิตสิ่งพิมพ์รายงานหรือจดหมายข่าว เพื่อสื่อสารข้อมูลระหว่างกันมากกว่าการมุ่งหวังผลกำไร
2. ได้มายาก เนื่องจากไม่มีช่องทางหลักในการแจกจ่าย เผยแพร่ เช่น ตัวแทนจำหน่ายหนังสือหรือตัวแทนการบอกรับ
3. ไม่มีการควบคุมทางบรรณานุกรม เช่น เลขมาตรฐานสากลของหนังสือ (ISBN) และเลขมาตรฐานสากลของวารสาร (ISSN)
4. ไม่มีกระบวนการตรวจสอบก่อนการพิมพ์ (Peer review)
5. มีลักษณะชั่วคราว
6. สืบค้นยาก เนื่องจากไม่ได้จัดทำรายการบรรณานุกรมและบทความอยู่ในฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์ รวมทั้งในรายการสืบค้นทรัพยากรห้องสมุดออนไลน์

ประเภทของวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์

แต่เดิมวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์ แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ รายงาน (Reports) รายงาน การประชุม (Conference proceedings) วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก (Doctoral theses) ซึ่งในฐานข้อมูล OpenSIGLE ของเครือข่ายวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์นานาชาติ (GreyNet) พบว่าประเภทรายงานมีจำนวนมากที่สุด แต่ยังไม่ค่อยได้หลายประเภท เช่น รายงานของสถาบัน รายงานประจำปี รายงานความก้าวหน้า รายงานทางเทคนิค เป็นต้น ซึ่งบางประเภทจัดทำโดยหน่วยงานภาครัฐบาลระดับชาติและนานาชาติ บางประเภทจัดทำโดยองค์กรภาคอุตสาหกรรมซึ่งมีผู้อ่านเฉพาะกลุ่ม บางประเภทให้ข้อมูลสถิติ และบางประเภทมีจำนวนหน้าเพียง 2-3 หน้า นอกจากนี้ยังมีหมายรวมถึง งานเขียนที่ไม่มีการตีพิมพ์ (Unpublished manuscripts) จดหมายข่าว (Newsletter) มาตรฐานและข้อเสนอแนะ (Recommendations and standards) สิทธิบัตร (Patents) บันทึกทางเทคนิค (Technical notes) คู่มือผลิตภัณฑ์ (Product catalogs) ข้อมูลและสถิติ (Data and statistics) เอกสารนำเสนอ (Presentations) เอกสารการสื่อสาร (Personal communications) บันทึกการปฏิบัติงาน (Working papers) สิ่งพิมพ์ขององค์กร (House journal) คู่มือห้องปฏิบัติการ (Laboratory research books) เอกสารฉบับร่าง (Pre-prints) เอกสาร

ประกอบการเรียนการสอน (Academic couseware) เอกสารประกอบการบรรยาย (Lecture notes) และยังมีอีกมีประเภทอื่นๆ อีกมากมาย (Farace and Schöpfel, 2010) ซึ่งในปี ค.ศ.2004 เครือข่ายวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์นานาชาติ (GreyNet) กำลังดำเนินการรวบรวมประเภทของวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์ ด้วยความร่วมมือจากสมาชิกในเครือข่าย และได้จัดทำเป็นข้อมูลฉบับร่าง เผยแพร่ในเว็บไซต์ของเครือข่าย โดยจำแนกตามตัวอักษรได้ดังนี้ (Grey Literature Network Service, 2014)

<p>A</p> <p>Announcements ประกาศ</p> <p>Annuals หนังสือประจำปี รายงานประจำปี</p> <p>B</p> <p>Bibliographies บรรณานุกรม</p> <p>Blogs เว็บไซต์ประเภทหนึ่งใช้ในการบันทึกเรื่องราวต่างๆ สื่อสารกันบนอินเทอร์เน็ต</p> <p>Booklets หนังสือเล่มเล็ก หนังสือขนาดเล็ก</p> <p>Brochures แผ่นพับ</p> <p>Bulletin Boards กระดานข่าว</p> <p>Bulletins นิตยสารแจกฟรี</p>	<p>D</p> <p>Databases ฐานข้อมูล</p> <p>Datasets ชุดข้อมูล</p> <p>Datasheets เอกสารรายละเอียดของอุปกรณ์ต่างๆ</p> <p>Deposited Papers เอกสารของขุนนางในรัฐสภาสหราชอาณาจักร</p> <p>Directories นามานุกรม</p> <p>Discussion Papers เอกสารข้อโต้แย้ง</p> <p>Dissertations วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก</p> <p>Doctoral Theses วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก</p>
<p>C</p> <p>Call for Papers บทความวิชาการ</p> <p>Case Studies กรณีศึกษา</p> <p>Catalogues รายการสินค้า</p> <p>Chronicles รายงานเหตุการณ์</p> <p>Codebooks สมุดบันทึกรหัสข้อมูล</p> <p>Conference Papers เอกสารประกอบการประชุม</p> <p>Conference Posters ไปสเตอร์การประชุม</p> <p>Conference Proceedings รายงานการประชุม</p> <p>Country Profiles เอกสารข้อมูลพื้นฐาน</p> <p>Course Materials เอกสารประจำรายวิชา</p>	<p>E</p> <p>E-Prints สิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์</p> <p>E-texts เนื้อหาประกอบด้วยตัวอักษรและรูปภาพในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์</p> <p>Enhanced Publications เอกสารเผยแพร่งานวิจัยในรูปแบบดิจิทัล</p> <p>Essays เรียงความ</p> <p>ETD (Electronic Theses and Dissertations) วิทยานิพนธ์อิเล็กทรอนิกส์</p> <p>Exchange Agreements ข้อตกลงการเจรจาแลกเปลี่ยน</p>

<p>F</p> <p>Fact Sheets เอกสารข้อเท็จจริง</p> <p>Feasibility Studies เอกสารการศึกษาความเป็นไปได้</p> <p>Flyers ใบปลิว</p> <p>Folders แฟ้มเอกสาร</p> <p>G</p> <p>Glossaries อภิธานศัพท์</p> <p>Government Documents เอกสารการบริหารงานของรัฐบาล</p> <p>Green Papers ร่างรายงานของรัฐบาล</p> <p>Guidebooks คู่มือการท่องเที่ยว</p> <p>H</p> <p>Handbooks คู่มือ</p> <p>House Journals วารสารภายในขององค์กร</p> <p>I</p> <p>Image Directories นามานุกรมภาพ</p> <p>Inaugural Lectures รายงานการแสดงวิสัยทัศน์</p> <p>Indexes ตัชนี</p> <p>Interactive Posters โปสเตอร์เชิงปฏิสัมพันธ์</p> <p>Internet Reviews บทวิจารณ์ทางอินเทอร์เน็ต</p> <p>Interviews บทสัมภาษณ์</p> <p>J</p> <p>Journals: วารสาร</p> <ul style="list-style-type: none"> - Articles บทความ - Grey Journals วารสารที่ไม่มีการจัดพิมพ์ - In-house Journals วารสารภายในองค์กร - Non-commercial วารสารที่ไม่มีการจำหน่าย - Journals วารสารทางวิชาการ - Synopsis Journals วารสารบทความโดยย่อ <p>L</p> <p>Leaflets ใบปลิว</p> <p>Lectures เอกสารคำบรรยาย</p>	<p>Legal documents เอกสารทางกฎหมาย</p> <p>Legislation กฎหมาย</p> <p>M</p> <p>Manuals คู่มือการปฏิบัติ</p> <p>Memoranda บันทึกข้อตกลง</p> <p>N</p> <p>Newsgroups กระดานข่าว</p> <p>Newsletters จดหมายข่าว</p> <p>Notebooks สมุดบันทึก</p> <p>O</p> <p>Off-prints สิ่งพิมพ์ที่คัดลอกบทความบางส่วนมาพิมพ์ใหม่</p> <p>Orations บทปราศรัย</p> <p>P</p> <p>Pamphlets จุลสาร</p> <p>Papers: บทความ รายงาน</p> <ul style="list-style-type: none"> - Call for Papers บทความวิชาการ - Conference Papers เอกสารการประชุมทางวิชาการ - Discussion Papers รายงานข้อโต้แย้ง - Green Papers รายงานข้อเสนอโครงการ <p>Project: เอกสารรายละเอียดโครงการ</p> <p>Q</p> <p>Questionnaires แบบสอบถาม</p> <p>R</p> <p>Readers หนังสือ</p> <p>Registers เอกสารการลงทะเบียน</p> <p>Reports: รายงานต่างๆ</p> <ul style="list-style-type: none"> - Activity Reports รายงานกิจกรรม - Annual Reports รายงานประจำปี - Bank Reports รายงานทางการเงิน - Business Reports รายงานทางธุรกิจ
---	---

<ul style="list-style-type: none"> - Committee Reports รายงานของคณะกรรมการต่างๆ - Compliance Reports รายงานความร่วมมือ - Country Reports รายงานของประเทศ - Draft Reports ร่างรายงาน - Feasibility Reports รายงานความเป็นไปได้ - Government Reports รายงานของรัฐบาล - Intelligence Reports รายงานการวิเคราะห์ - Internal Reports รายงานที่จัดทำสำหรับบุคลากรภายในองค์กร - Official Reports รายงานการอนุมัติ - Policy Reports รายงานนโยบาย - Site Reports รายงานการสำรวจ - Stockbroker Reports รายงานการซื้อขายหลักทรัพย์ - Technical Reports รายงานทางเทคนิค Reprints เอกสารตีพิมพ์ซ้ำ Research Memoranda บันทึกข้อตกลงการวิจัย Research Notes บันทึกการวิจัย Research Proposals ข้อเสนอการวิจัย Research Registers รายชื่อโครงการวิจัย Research Reports รายงานการวิจัย Reviews เอกสารการทบทวน Risk Analyses เอกสารวิเคราะห์ความเสี่ยง <p>S</p> <ul style="list-style-type: none"> Satellite Data ข้อมูลจากดาวเทียม Scientific Protocols เอกสารโครงร่างทางวิทยาศาสตร์ Scientific Visualizations ข้อมูลภาพ 3 มิติ Show cards สื่อโฆษณาภาพยนตร์ชนิดหนึ่ง Software ชุดคำสั่งที่ใช้ควบคุมการทำงานของคอมพิวเตอร์ 	<ul style="list-style-type: none"> Specifications เอกสารระบุคุณสมบัติ Speeches คำกล่าวสุนทรพจน์ Standards มาตรฐาน State of the Art เอกสารความสำคัญของปัญหา Statistical Surveys การสำรวจสถิติ Statistics สถิติ Supplements เอกสารเพิ่มเติม Survey Results ผลการสำรวจ Syllabus แผนการสอน <p>T</p> <ul style="list-style-type: none"> Technical Documentation เอกสารทางเทคนิค Translations เอกสารแปล Technical Notes บันทึกทางเทคนิค Treatises เอกสารข้อเท็จจริง Tenders เอกสารประกวดราคา Theses วิทยานิพนธ์ Timelines แผนภูมิเชิงปฏิสัมพันธ์ Trade Directories นามานุกรมการค้า <p>W</p> <ul style="list-style-type: none"> Website Reviews บทวิจารณ์เว็บไซต์ WebPages เว็บเพจ Websites เว็บไซต์ White Books เอกสารเผยแพร่สภาพเศรษฐกิจสังคม การเมืองของรัฐบาลในทวีปยุโรปและอเมริกา White Papers เอกสารเผยแพร่นโยบายและโครงการต่างๆ ในอนาคตของรัฐบาลอังกฤษ Working Documents เอกสารรายงานกิจกรรมที่กำลังดำเนินการอยู่ Working Papers เอกสารฉบับร่าง <p>Y</p> <ul style="list-style-type: none"> Yearbooks หนังสือประจำปี
---	--

ผลกระทบจากเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตที่มีต่อวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์

การเข้าถึงสารสนเทศอย่างเสรี (Open access) หมายถึงการได้รับบทความวิจัยทางออนไลน์โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย เข้าถึงและไปถึงตัวบทความและได้รับบทความผ่านทางระบบออนไลน์โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

Lawrence (2012) ได้กล่าวถึงผลกระทบจากเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตที่มีต่อวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์ไว้ว่าตั้งแต่ปี ค.ศ.1970 ได้เริ่มมีการใช้ฐานข้อมูล และการลงรายการบรรณานุกรมด้วยคอมพิวเตอร์สำหรับคอลเล็กชันพิเศษภายในห้องสมุดทั่วโลก รู้จักกันทั่วไปว่าเป็นระบบอัตโนมัติซึ่งเข้ามาแทนที่การทำบัตรรายการทรัพยากรห้องสมุดด้วยระบบมือ ซึ่งวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์มักจะได้รับมีความสำคัญสำหรับการวิจัยและพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์เหล่านี้มีกระบวนการจัดทำและการเผยแพร่ที่ไม่มีรูปแบบเป็นทางการ จึงจำเป็นต้องมีนโยบายและกระบวนการปฏิบัติเฉพาะ และคุณลักษณะประการหนึ่งของเอกสารที่ไม่มีการตีพิมพ์ที่รับรู้ทั่วกันคือ การเข้าถึงและสืบค้นยาก ซึ่งแตกต่างจากบทความวารสารที่มีการจัดระบบ มีการทำดัชนี และมีสถานที่จัดเก็บชัดเจน

ในขณะที่อินเทอร์เน็ตมีความสามารถในการแลกเปลี่ยนทรัพยากรและไฟล์ข้อมูลระหว่างคอมพิวเตอร์แต่ละเครื่อง ระหว่างกลุ่มนักวิจัยหรือระหว่างองค์กร ซึ่งตอบสนองลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์ที่มีกระบวนการจัดทำและการเผยแพร่ที่ไม่เป็นทางการ และเผยแพร่เฉพาะในกลุ่มผู้ที่มีความสนใจร่วมกัน ดังนั้นจึงพบว่าข้อมูลขององค์กรที่ไม่มีการตีพิมพ์จะได้รับการเผยแพร่ระหว่างสมาชิกในองค์กรโดยผ่านทางอีเมล ผู้เขียนสรุปประเด็นของผลกระทบจากคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตที่มีต่อวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์ตามที่เสนอของ Lawrence ได้เป็น 2 ประเด็น คือ

ประเด็นที่หนึ่ง คืออิทธิพลของอินเทอร์เน็ตที่มีผลกระทบต่อวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์ กล่าวคือ

เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตได้เปลี่ยนรูปแบบของกระบวนการผลิต การเผยแพร่ การสืบค้น และสามารถจัดทำเอกสารและเข้าถึงได้ทั่วโลกโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก เมื่อเทียบกับสิ่งพิมพ์ และสามารถแลกเปลี่ยนกันระหว่างกลุ่มผู้ที่มีความสนใจร่วมกันทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่โดยผ่านเครือข่ายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ นั่นคือ

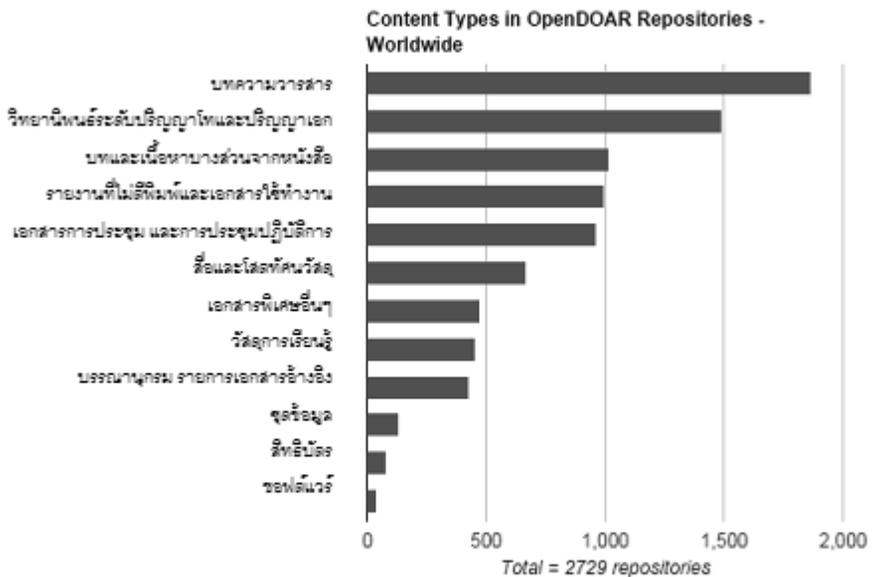
อินเทอร์เน็ตช่วยอำนวยความสะดวกให้กับบุคคลและองค์กรสามารถเผยแพร่เอกสารไปได้ทั่วโลกด้วยวิธีการที่ง่ายและเสียค่าใช้จ่ายน้อย

ผลกระทบประเด็นที่สอง คือ เมื่อวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์ต้องเผชิญกับกระแสเทคโนโลยีการเข้าถึงแบบเสรี (Open access) ซึ่งวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์นั้นเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญสำหรับกรวิจัย จึงถูกตั้งข้อสังเกตถึงคุณภาพและความถูกต้อง โดยเทียบกับวารสารที่มีกระบวนการตรวจสอบความถูกต้อง (Peer-reviewed) ในขณะที่วรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์สามารถเข้าถึงได้ง่ายด้วยใช้ Search engine ดังนั้นหน่วยงานที่จัดทำจึงต้องทบทวนกระบวนการจัดทำเอกสารในรูปแบบออนไลน์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเอกสารฉบับร่าง รายงานการปฏิบัติงาน สื่อมวลชนมีเดีย ข้อมูลในบล็อก (blogs) และอื่นๆ ซึ่งข้อมูลที่เผยแพร่ในอินเทอร์เน็ตจำนวนมากเหล่านี้ ในด้านการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์และผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องต้องปรับตัวและดำเนินการอย่างรวดเร็ว ควรพิจารณานโยบายการรวบรวม จัดทำกลไกการสืบค้น และนโยบายการสงวนรักษาในระยะยาว รวมไปถึงกระบวนการจัดระบบเอกสารของหน่วยงานต่างๆ ที่เผยแพร่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตนั้น อาจต้องพิจารณาทั้งในเรื่องของโครงสร้างเทคโนโลยี การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และการควบคุมคุณภาพ ระบบการสงวนรักษา โครงสร้างเมทาดาตาใหม่สำหรับการจัดระบบวรรณกรรมเหล่านี้

คลังความรู้ดิจิทัลสำหรับวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์

คณะกรรมการความร่วมมือทางด้านระบบสารสนเทศ (Joint Information Systems Committee - JISC) (2005) ซึ่งเป็นองค์กรทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาและการวิจัยในประเทศอังกฤษได้กำหนดความหมายของคลังความรู้ดิจิทัล (Digital repositories) ง่ายๆ ไว้ว่าคลังความรู้ดิจิทัลเป็นสถานที่จัดเก็บเนื้อหาหรือทรัพย์สินทางปัญญาในรูปแบบดิจิทัลโดยสามารถสืบค้นและเข้าถึงได้ และเป็นกลไกสนับสนุนการรวบรวมข้อมูล การจัดการและสงวนรักษาทรัพย์สินทางปัญญาในรูปแบบดิจิทัลให้เกิดคุณค่าสูงสุด ซึ่งอาจรวมทั้งงานวิจัย บทความวารสาร วิทยานิพนธ์ วัสดุเพื่อการเรียนรู้ วัสดุเพื่อการสอน หรือข้อมูลสำหรับการทำวิจัยอื่นๆ และมีบทบาทที่สำคัญคือคลังความรู้ดิจิทัลเป็นความก้าวหน้าที่ยิ่งใหญ่ขององค์กรซึ่งช่วยพัฒนาวิธีการจัดการทรัพย์สินทางปัญญาขององค์กร ไม่ว่าจะเป็นการจัดระบบ การจัดเก็บและการค้นคืน ซึ่งทรัพย์สินทางปัญญา

เหล่านั้นไม่จำเป็นต้องเป็นผลผลิตมาจากกระบวนการตีพิมพ์เท่านั้น แต่อาจจะเป็นสื่อทัศนวัสดุ ชุดข้อมูล วัสดุเพื่อการนำเสนอ วัสดุเพื่อการเรียนรู้ และงานวิจัย โดยวิธีการจัดการทรัพย์สินทางปัญญาเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้กลุ่มคนในองค์กรได้มีโอกาสเข้าถึงงานวิจัยขององค์กร สร้างโอกาสการเรียนรู้ และกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือระหว่างกลุ่มคนในแต่ละสาขาวิชาภายในองค์กรซึ่งจากนามานุกรมคลังความรู้ดิจิทัล (The Directory of Open Access Repositories - OpenDOAR) พบสถิติของประเภทของเอกสารในคลังความรู้นั้นเป็นเอกสารที่ไม่มีการตีพิมพ์เป็นส่วนใหญ่ดังภาพที่ 1

OpenDOAR - 06-Oct-2014

ภาพที่ 1 ประเภทของเอกสารในคลังความรู้ดิจิทัล
ที่มา: OpenDOAR (2014)

Schopfel and Prost (2009) ได้ศึกษาการให้บริการเอกสารประเภทวรรณกรรมที่ไม่มีการค้าตีพิมพ์กับการเข้าถึงแบบเสรีที่มีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว โดยศึกษากับห้องสมุดแห่งชาติประเทศอังกฤษและสถาบันบริการสารสนเทศทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในประเทศแคนาดา ฝรั่งเศส เกาหลีและเยอรมัน จำนวนทั้งสิ้น 5 แห่งได้เสนอกลยุทธ์ในการปรับการให้บริการเอกสารในยุคของการพิมพ์และเผยแพร่แบบเสรีไว้ 3 แนวทางด้วยกันได้แก่ กลยุทธ์หางยาว (Long tail) คลังความรู้ดิจิทัล และเครือข่ายความร่วมมือทางด้านวิทยาศาสตร์ (E-science) ซึ่งการจะนำไปประยุกต์ใช้นั้น แต่ละหน่วยงานควรพิจารณาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนโยบายทั้งระดับองค์กรและระดับชาติ

ซึ่งจากการศึกษาวรรณกรรมเกี่ยวกับการให้บริการวรรณกรรมที่ไม่มีการค้าตีพิมพ์ด้วยการเข้าถึงแบบเสรี พบว่า มีหน่วยงานทางด้านบริการสารสนเทศระดับชาติหลายแห่งได้พัฒนาคลังความรู้ดิจิทัลเพื่อจัดการวรรณกรรมที่ไม่มีการค้าตีพิมพ์ ผู้เขียนจึงขอเสนอคลังความรู้ดิจิทัลขององค์กร จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1) คลังความรู้ดิจิทัลขององค์กรในสหภาพยุโรป ได้แก่ EU Bookshop หอจดหมายเหตุทางประวัติศาสตร์ของสหภาพยุโรป Dorie คลังความรู้ดิจิทัลของคณะกรรมการยุโรป 2) คลังความรู้ของห้องสมุดของสถาบัน BenakiPhytopathological Institute ประเทศกรีซ และ 3) คลังความรู้วรรณกรรมที่ไม่มีการค้าตีพิมพ์ประจำชาติสาธารณรัฐเช็ก ตามลำดับ

1. คลังความรู้ดิจิทัลขององค์กรในสหภาพยุโรป

สหภาพยุโรป (European Union) เป็นสหภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองประกอบด้วยรัฐสมาชิก 28 ประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในทวีปยุโรป โดยกำเนิดขึ้นจากประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้าแห่งยุโรป และประชาคมเศรษฐกิจยุโรป ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2494 และ 2501 ตามลำดับ และมาสถาปนาเป็นสหภาพยุโรปเมื่อ พ.ศ. 2536 (European Union) ดังนั้นเอกสารหรือสิ่งพิมพ์ขององค์กรต่างๆ ภายใต้สหภาพยุโรป เช่น คณะกรรมาธิการยุโรป คณะมนตรีสหภาพยุโรป สภายุโรปศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรป ธนาคารกลางยุโรป และพลเมืองสหภาพยุโรปจึงมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เพราะแสดงถึงประวัติและพัฒนาการอันยาวนานของสหภาพยุโรป

องค์กรที่เป็นสมาชิกของสหภาพยุโรปทุกแห่งได้จัดทำคลังความรู้ดิจิทัลเพื่อจัดเก็บเอกสารและสิ่งพิมพ์ขององค์กร และเผยแพร่ให้สมาชิกและผู้ที่สนใจเข้าถึงได้เสรี ซึ่งเป็นเครื่องมือในการจัดการความรู้ (Knowledge management) ขององค์กรที่เป็น

สมาชิกในสหภาพยุโรป ซึ่งต้องการเข้าถึงเอกสารขององค์กรทุกแห่งที่เป็นสมาชิก เนื่องจากการกำหนดนโยบายและกระบวนการตัดสินใจต่างๆ ต้องได้รับสารสนเทศจาก เอกสารหรือสิ่งพิมพ์จากองค์กรที่เป็นสมาชิกที่มีการจัดการอย่างเป็นระบบ (“EU grey literature...” 2012) ในบทความนี้ ขอยกตัวอย่างคลังความรู้ดิจิทัลขององค์กรในสหภาพยุโรป 3 แห่ง ได้แก่

1.1 EU Bookshop

EU Book shop เป็นห้องสมุดดิจิทัลและร้านหนังสือออนไลน์ของสหภาพยุโรป ให้บริการทั้งสิ่งพิมพ์ และสื่อในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ซีดีรอม ดีวีดี และไฟล์ต่างๆ มากกว่า 50 ภาษา ซึ่งสามารถใช้สื่อในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย โดยส่วนใหญ่เป็นสิ่งพิมพ์ขององค์กรที่เป็นสมาชิกของสหภาพยุโรป เช่น คณะกรรมาธิการสหภาพยุโรป สภายุโรป และองค์กรอื่นที่สนับสนุนภารกิจของสหภาพยุโรป (2014) ดังภาพที่ 2

The screenshot shows the EU Bookshop website. At the top, it says "This site is part of Europa" and "All EU publications YOU are looking for!". The main navigation bar includes "DISCOVER", "THEMES", "AUTHORS", and "E-BOOKS". A search bar is present with "Advanced search" options. The main content area features a "Focus on" section for the "Eurostat regional yearbook 2014" with a description: "The Eurostat regional yearbook 2014 gives a detailed picture relating to a broad range of statistical topics across the regions of the Member States of the European Union (EU), as well as the regions of EFTA and candidate countries." Below this, there are "We recommend" sections for "Buying services everywhere in the EU" and "Financing schools in Europe". On the right, there are sections for "My basket", "Log in", "E-books", and "OP Newsletter".

ภาพที่ 2 คลังความรู้ดิจิทัลของสหภาพยุโรป

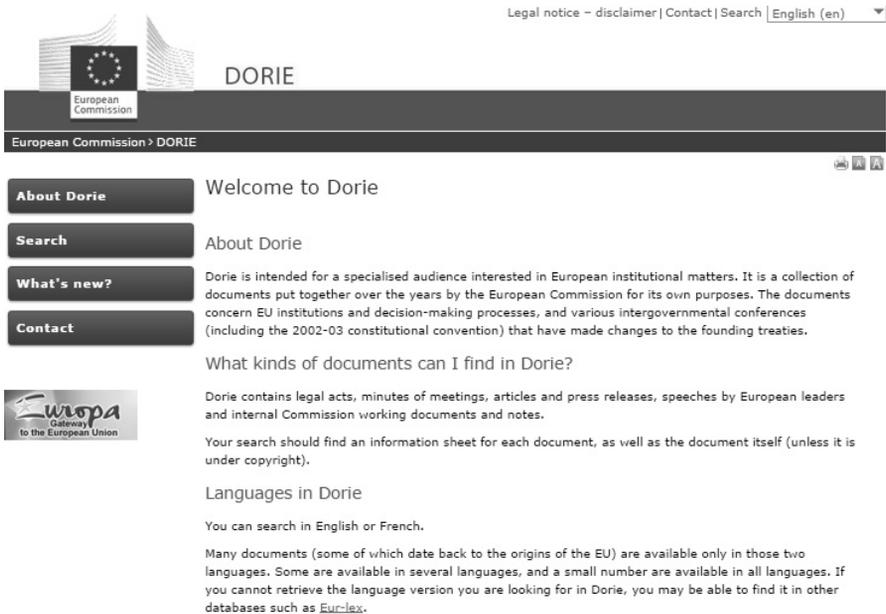
1.2 หอจดหมายเหตุทางประวัติศาสตร์ของสหภาพยุโรป

หอจดหมายเหตุทางประวัติศาสตร์ของสหภาพยุโรป (The Historical Archives of the European Union : HAEU) ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 1983 ตั้งอยู่ที่เมืองฟลอเรนซ์ ประเทศอิตาลี เป็นหน่วยงานจดหมายเหตุของ European university institute ซึ่งเป็นองค์กรภายใต้สหภาพยุโรป หอจดหมายเหตุทางประวัติศาสตร์ของสหภาพยุโรปมีหน้าที่จัดเก็บเอกสารทางประวัติศาสตร์ขององค์กรต่างๆ ของสหภาพยุโรป โดยได้รับความร่วมมือจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ และหอจดหมายเหตุของกระทรวงการต่างประเทศ ทำให้สามารถรวบรวมเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (The Historical Archives of the European Union, 2014) ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 หอจดหมายเหตุทางประวัติศาสตร์ออนไลน์ของสหภาพยุโรป (Historical Archives of the European Union, 2014)

1.3 Dorie คลังความรู้ดิจิทัลของคณะกรรมการยุโรป

เป็นคลังความรู้ของเอกสารของคณะกรรมการยุโรป (European institutional) ได้แก่เอกสารทางกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ บทความ รายงานการประชุม ข่าว รายงานคณะกรรมการต่างๆ และสุนทรพจน์ของผู้นำขององค์กรต่างๆ ในสหภาพยุโรป ซึ่งสมาชิกและผู้สนใจทั่วไปสามารถเข้าถึงได้โดยเสรี ไม่มีข้อจำกัดทางลิขสิทธิ์ ดังภาพที่ 4

Legal notice - disclaimer | Contact | Search | English (en) ▼

European Commission

DORIE

European Commission > DORIE

About Dorie

Welcome to Dorie

Search

About Dorie

What's new?

Dorie is intended for a specialised audience interested in European institutional matters. It is a collection of documents put together over the years by the European Commission for its own purposes. The documents concern EU institutions and decision-making processes, and various intergovernmental conferences (including the 2002-03 constitutional convention) that have made changes to the founding treaties.

Contact

What kinds of documents can I find in Dorie?

Dorie contains legal acts, minutes of meetings, articles and press releases, speeches by European leaders and internal Commission working documents and notes.

Your search should find an information sheet for each document, as well as the document itself (unless it is under copyright).

Languages in Dorie

You can search in English or French.

Many documents (some of which date back to the origins of the EU) are available only in those two languages. Some are available in several languages, and a small number are available in all languages. If you cannot retrieve the language version you are looking for in Dorie, you may be able to find it in other databases such as [Eur-lex](#).

wopa Gateway to the European Union

ภาพที่ 4 คลังความรู้ดิจิทัลของคณะกรรมการยุโรป (European Commission, 2014)

2. BPI e-repository คลังความรู้ของห้องสมุดของสถาบัน Benaki Phytopathological Institute

ห้องสมุดของสถาบัน Benaki Phytopathological Institute ประเทศกรีซ ตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1930 เป็นห้องสมุดเฉพาะทางวิทยาศาสตร์ ให้บริการสารสนเทศทางด้านเกษตร โดยเฉพาะทางด้านพืชศาสตร์และสาขาที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมการวิจัยของนักวิจัยในสถาบันและบุคคลภายนอก ห้องสมุดได้จัดตั้งคลังความรู้ดิจิทัลขึ้นเมื่อช่วงเดือน

มกราคม 2012 โดยมีวัตถุประสงค์หลักสองประการคือ การสงวนรักษาและการเผยแพร่
 ทุนทางปัญญาของสถาบัน อีกทั้งยังรองรับภารกิจการประเมินคุณภาพภายในในระดับ
 สถาบันระดับภาควิชาทางด้านวิทยาศาสตร์ และระดับนักวิจัยด้วยซึ่งวรรณกรรมที่นำมา
 รวบรวมไว้ในคลังความรู้สถาบัน ได้รับการจัดระบบเพื่อเอื้อต่อภารกิจการวิจัย โดยแบ่งเป็น
 11 กลุ่ม (communities) ได้แก่ Books, BPI Annual Reports, BPI Editions,
 Conferences, Funded Projects, Meetings/Seminars, Monographs, MSc, Phd, Post
 Doc, Patents, Publications และ Technical Reports และแบ่งย่อยลงไปได้อีกเป็น
 32 ประเภท (collections) เช่น ในกลุ่ม Books ยังแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ Book chapters
 and Books เป็นต้น ปัจจุบันมีรายการทั้งหมด 516 รายการ โดยประเภทที่มีจำนวนมาก
 ที่สุดคือ รายงานการประชุมระดับชาติซึ่งมีเนื้อหาฉบับเต็ม จำนวน 108 รายการ (Kitsiou
 and Souvlidis, 2012) แสดงหน้าเว็บเพจของ BPI e-repository ดังภาพที่ 5

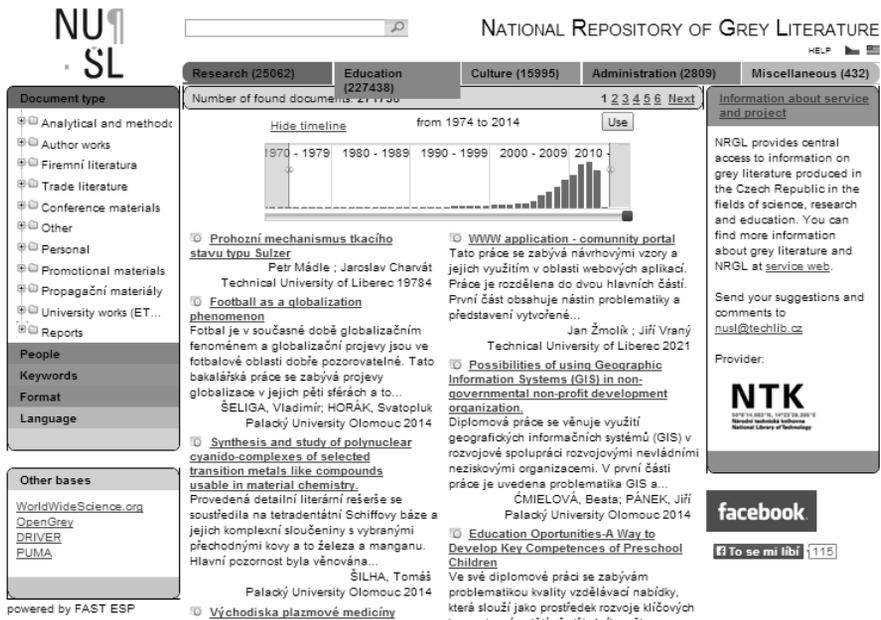

ภาพที่ 5 ระบบคลังความรู้ของห้องสมุดของสถาบัน BenakiPhytopathological Institute
 (Benaki Phytopathological Institute, 2014)

3. คลังความรู้วรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์ประจำชาติ National Repository of Grey Literature

ในช่วงปี ค.ศ .2008-2011 ห้องสมุดประจำชาติ (National Technical Library) ของสาธารณรัฐเช็ก (Czech Republic) ได้มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งคลังความรู้วรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์ประจำชาติของสาธารณรัฐเช็ก (Czech Republic as the National Repository of Grey Literature) โดยร่วมมือกับ University of Economics และได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการสืบค้นและเข้าถึงวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์และงานวิจัยของทางด้านวิทยาศาสตร์และการศึกษา

ซึ่งในการก่อตั้งคลังความรู้นี้ได้พัฒนาเมทาดาดาสำหรับการจัดเก็บเนื้อหาดิจิทัล มีนโยบายการจัดสรรวงร้งษาในระยะยาว และความร่วมมือกับคลังความรู้จากต่างประเทศ (Pejšová, 2010) ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 ระบบคลังความรู้วรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์ประจำชาติของสาธารณรัฐเช็ก (National Repository of Grey Literature, 2014)

บทสรุป

วรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์เป็นเอกสารที่หน่วยงานภาครัฐบาล องค์กรเอกชน หรือองค์กรอิสระได้จัดทำขึ้นและเผยแพร่ในวงจำกัดหรือเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยไม่มีวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่เชิงธุรกิจ จึงค่อนข้างหาได้ยากหรือไม่สามารถเข้าถึงได้โดยทั่วไปแต่เป็นวรรณกรรมที่มีความสำคัญกับการศึกษาและวิจัย เนื่องจากเป็นวรรณกรรมระดับปฐมภูมิ จึงให้สารสนเทศที่มีคุณภาพและเชื่อถือได้ซึ่งปัจจุบันการจัดการวรรณกรรมเหล่านี้ได้เผชิญกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้การจัดการสารสนเทศ

จากแหล่งต่างๆ เปลี่ยนไปเป็นรูปแบบเสรี เริ่มแต่กระบวนการจัดทำไปจนถึงการเผยแพร่เพื่อนำไปใช้ประโยชน์นั้นหน่วยงานต่างๆ สามารถทำได้เองโดยเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่ากระบวนการตีพิมพ์จากสำนักพิมพ์อีกทั้งเทคโนโลยีสารสนเทศยังมีบทบาทในการเพิ่มช่องทางในการส่งต่อ และเผยแพร่สารสนเทศด้วยวิธีการที่ง่าย รวดเร็วและประหยัด ดังนั้นนักสารสนเทศจึงได้พิจารณาแนวทางหรือกลยุทธ์ใหม่เพื่อปรับกระบวนการจัดการวรรณกรรมที่หน่วยงานต่างๆ ได้ผลิตขึ้น โดยใช้ประโยชน์ของความเร็วและประหยัดจากความสามารถของเทคโนโลยี ซึ่งระบบคลังความรู้ดิจิทัลเป็นแนวทางที่ได้รับความสนใจและได้รับการพัฒนาระบบการจัดการวรรณกรรมที่ไม่มีการตีพิมพ์ของหน่วยงานซึ่งมีประโยชน์ต่อการศึกษาและวิจัย ให้ได้ใช้ประโยชน์สูงสุดในการเข้าถึง การแลกเปลี่ยนแบ่งปันในกลุ่มนักวิจัย นักวิชาการ อาจารย์ นักศึกษา และผู้ที่มีความสนใจร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง

- Alberani, V, Pietrangeli, P De Castro and Mazza, AM (1990). **The use of grey literature in health sciences: A preliminary survey**. Retrieved 12 October 2014, from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC225438/>.
- Benaki Phytopathological Institute. (2014). **Bpi-Repository**. Retrieved 11 October 2014, from <http://83.235.16.144:8080/jspuen/>
- Dorie. (2014). **EU Bookshop**. (2014). Retrieved 11 October 2014, from <https://bookshop.europa.eu/en/home/>.

- European Commission. (2014). **Dorie**. Retrieved 11 October 2014, from <http://ec.europa.eu/dorie/home.do;jsessionid=sx1tV9jCjlybrJrdWpg7dkmNsnKk0y7TrC02xn1Tg3YPvTGk8vWx!1497273744?locale=&locale=en>
- European Union**. (2014). Retrieved 10 October 2014, from <http://th.wikipedia.org/wiki>.
- Farace, D. and Schöpfel, J., (Eds.). (2010). **Grey literature in library and information studies**. DeGruyter : Berlin.
- Grey Literature Network Service. (2014). **Document types in grey literature**. Retrieved 11 October 2014, from <http://www.greynet.org/greysourceindex/documenttypes.html>
- Historical Archives of the European Union**. (2014). Retrieved 11 October 2014, from <http://www.eui.eu/Research/HistoricalArchivesOfEU/Index.aspx>
- Joint Information Systems Committee. (2005). **Digital repositories: Helping Universities and Colleges**. Retrieved 6 March 2014, from http://www.jisc.ac.uk/publications/briefingpapers/2005/pub_repositories.aspx.
- Kitsiou, Maria V. and Souvlidis, V..(2012). **Grey Literature, E-Repositories and evaluation of academic & research institutes: The case study of BPI e-repository**. Retrieved 10 March 2014, from <http://www.opengrey.eu/item/display/10068/700178>.
- Lawrence, A. (2012). **Electronic documents in a print world: grey literature and the Internet**. Retrieved 9 October 2014, from <http://www.uq.edu.au/mia/2012-issues#143>.
- National Repository of Grey Literature**. (2014). Retrieved 9 October 2014, from <http://www.nusl.cz/?lang=en>
- OpenDOAR. (2014). Directory of Open Access Repositories. Retrieved 9 October 2014, from http://www.open_doar.org/
- Pejšová, P. (2010). **Grey literature repositories**. Prague: National Technical Library.

- The Historical Archives of the European Union.** (2014). Retrieved October 11, 2014, from <http://www.eui.eu/Research/HistoricalArchivesOfEU/Index.aspx>.
- Tillett, S & Newbold, E. (2006). Grey literature at the British Library: Revealing a hidden resource" [Electronic version]. **Interlending & Document Supply**, 34(2), 70-73.